

Školní psychologie

Mgr. Alice Vašáková
pro FSS MU Brno

Čemu se budeme věnovat

- Psycholog jako člen školního poradenského týmu
- Kontext působení ŠP ve škole
- Profesionální kompetence ŠP
- Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami
- Konkrétní aktivity psychologa ve škole-poskytování služeb žákům, rodičům, učitelům
- Spolupráce psychologa s vnějším světem (ostatní odborníci, OSPOD, spolupracující organizace)
- Psycholog ve službách systému-výhody a rizika

Plán prvního setkání

Školní poradenské pracoviště

- Sebepojetí ŠP jako týmového poradenského pracovníka
- Psycholog mezi pedagogy- limity a výhody
- Plánování a koordinace poradenských aktivit ve škole
- Dojednávání zakázek s klienty-děťmi, dospělými, vnějšími subjekty

Žáci se SVP

- Žáci s potřebou podpory jako hlavní „zdroj zakázek“ pro ŠP
- Rámující legislativa-čtení s porozuměním
- Charakteristika žáků se SVP v poradenském (psychologickém) kontextu
- Dospělí kolem žáků se SVP- rodiče a učitelé jako klienti ŠP

Školní poradenské pracoviště

- Společnou práci ve skupině zmapujte:
 - Co o ŠPP víte
 - Co si o ŠPP myslíte (nevíte to jistě...jedna paní povídala...)
 - Co se potřebujete dozvědět

- pojem **školní poradenské pracoviště** se poprvé objevil v roce 1999 v Metodickém listu MŠMT k poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních
- školní poradenská pracoviště vznikala ve školách nesystémově, především v rámci projektů VIP, RAMPS a jiných-regionálních
- velký důraz byl většinou kladen na roli školních psychologů a školních speciálních pedagogů
- neexistuje žádná přesná metodika, jak by mělo školní poradenské pracoviště ve škole vypadat
- **do školské legislativy se tento pojem dostává až nyní a to, jakou konkrétní podobu ŠPP má, je výsledek procesu dojednávání v každé škole»»»každý poradenský pracovník to může aktivně ovlivnit**

- zákony, vyhlášky a metodické pokyny vymezují rámec pro poskytování poradenských služeb – rámec se dá aplikovat na každé škole jinak, **každá škola si musí vytvořit vlastní funkční model poradenských služeb podle svých potřeb a specifik**
- základní zákonná norma věnovaná poradenským službám je **vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních v platném znění** – poslední novela (197/2016) platí od 1 9. 2016
- vyhláška vymezuje, kdo poradenské služby ve školství poskytuje, komu je poskytuje, co je jejich obsahem a jaké jsou standardní činnosti jednotlivých subjektů, nově se v ní objevuje **pojem školní poradenské pracoviště**

Z vyhlášky č. 197/2016 o poskytování poradenských služeb ve
školách a školských zařízeních
§ 7 – Škola

Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole **školním poradenským pracovištěm, ve kterém působí zpravidla výchovný poradce a školní metodik prevence**, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole **může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem.**

Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené na:

- poskytování podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- sledování a vyhodnocování účinnosti zvolených podpůrných opatření
- prevenci školní neúspěšnosti
- kariérové poradenství spojující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění
- podporu vzdělávání a sociálního začleňování žáků z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými životními podmínkami
- podporu vzdělávání žáků nadaných a mimořádně nadaných

- průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými či vzdělávacími obtížemi a vytváření příznivého sociálního klimatu pro přijímání kulturních a jiných odlišností ve škole a školském zařízení
- včasnou intervenci při aktuálních problémech u jednotlivých žáků a třídních kolektivů
- předcházení všem formám rizikového chování včetně různých forem šikany a diskriminace
- průběžné vyhodnocování účinnosti preventivních programů uskutečňovaných školou
- metodickou podporu učitelům při použití psychologických a speciálně pedagogických postupů ve vzdělávací činnosti školy

- spolupráci a komunikaci mezi školou a zákonnými zástupci
- spolupráci školy při poskytování poradenských služeb se školskými poradenskými zařízeními

Škola zpracovává a uskutečňuje program poradenských služeb ve škole, který zahrnuje popis činností a vymezení odpovědnosti pedagogických pracovníků uvedených v odstavci 1, preventivní program školy včetně strategie předcházení školní neúspěšnosti, šikaně a dalším projevům rizikového chování

Pedagogičtí pracovníci uvedení v odstavci 1 se podílejí na zajišťování podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, poskytují součinnost ŠPZ a spolupracují s orgány veřejné moci za účelem ochrany práv žáků

Angažmá psychologa ve ŠPP

- Vraťte se k jednotlivým oblastem poradenských služeb a zamyslete se nad tím, jakými konkrétními aktivitami by do nich mohl přispět školní psycholog
- Které aktivity byste si dovedli představit ve spolupráci s jinými poradenskými pracovníky školy ?

Poradenští pracovníci ve školách

- **Výchovný poradce**
- **Metodik prevence**
- Školní speciální pedagog (ve školách nejčastěji zaměřený na oblast poruch učení, ale může mít i jiné specializace - etoped, logoped, psychoped, surdo/tyflopéd...)
- Dle specifik školy mohou tým doplnit i další pracovníci, např. sociální pedagog, sociální pracovník apod.

Je-li ve škole zaměstnán školní psycholog, nemá JAKO JEDINÝ PORADENSKÝ PRACOVNÍK v náplni práce výuku žáků - jeho pozice je specifická (výhody i rizika)

Náplň práce poradenských pracovníků ve škole

- Je vymezena standardy, závaznými pro všechny, kdo chtějí ve školství poskytovat poradenské služby (standard=vymezení, ohraničení kompetencí-není totožný s náplní práce)
- Týkají se škol a školských poradenských zařízení (pedagogicko psychologické poradny, speciální pedagogická centra)
- Jaký je rozdíl mezi těmito institucemi?
- Pojďme zpět k poradenským pracovníkům ve školách- jaké služby vlastně mohou poskytovat?

- Vytvořte s kolegy čtyřčlenné týmy školního poradenského pracoviště, rozdělte si role jednotlivých poradenských pracovníků
- Prostudujte každý svou část náplně práce a případně se doptejte na aktivity, které jsou nejasné. Porovnejte si své náplně práce.
- Zůstaňte ve svých rolích a naplánujte společně týmové řešení úkolů, které vám budou později zadány

Shrnutí, diskuse

- Školní psycholog je člen týmu poradenských pracovníků školy-kooperuje a buduje
- Jedná se o mezioborovou spolupráci
- Pro efektivní spolupráci je vhodné, aby se orientoval v pedagogické tematice (riziko mimozemšťana za zavřenými dveřmi)
- Je třeba počítat s tím, že na mnoho školních jevů bude mít diametrálně odlišný pohled
- Jeho práce je vymezena především školskými legislativními mantinely

Žáci se speciálními
vzdělávacími potřebami
a systém, který je
podporuje

Proč je toto téma pro nás aktuální?

- Poradenské služby ve škole jsou budovány s ohledem na potřeby těchto dětí a na potřeby dospělých, kteří je vychovávají, vzdělávají, diagnostikují, podporují...
- Většina zakázek školního psychologa nějak s těmito žáky souvisí
- Problematika dětí a žáků se SVP je (a dlouho bude) ve školách aktuálním, kritickým tématem a má zásadní vliv na klima současných škol

Základní rámec péče o žáky se SVP

- **Paragraf 16 školského zákona:**
 - **Dítětem, žákem a studentem se SVP se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními **potřebuje poskytnutí podpůrných opatření**.** PO se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se SVP mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.

Základní rámec péče o žáky se SVP

- Žáci budou vzděláváni s využitím podpůrných opatření, která spočívají v:
 - poradenské pomoci školy a školského poradenského zařízení
 - úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb včetně zabezpečení předmětů speciálně pedagogické péče
 - úpravě podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání
 - použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek, využívání specifických komunikačních systémů

- úpravě očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími programy
- vzdělávání podle IVP
- využití asistenta pedagoga
- využití dalšího pedagogického pracovníka, příp. tlumočnicka do znakového jazyka a dalších podpůrných osob (např. osobní asistent)
- poskytování vzdělávání nebo školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených

- Podpůrná opatření jsou v jednotlivých oblastech rozdělena do 5 kategorií podle míry postižení žáka, organizační a finanční náročnosti
- **Podpůrná opatření 1. stupně** poskytuje škola sama na základě svého posouzení vzdělávacích potřeb žáka, vyhodnocuje jejich účinnost a až když jsou neúčinná, navrhuje vyšetření žáka ve ŠPZ. Zpracovává se **Plán pedagogické podpory**
- **Podpůrná opatření 2. – 5. stupně** – žáky bude do vyšších stupňů zařazovat ŠPZ – PO se poskytují na základě doporučení ŠPZ. Některá podpůrná opatření v těchto kategoriích jsou spojena s nárokem na finanční prostředky na jejich realizaci. Žáci mohou pracovat dle IVP a také s podporou asistenta pedagoga

Jak tomuto systému rozumíme?

- Ve skupinách prodiskutujte , kdo jsou to žáci se speciálními vzdělávacími potřebami
- Jak rozumíte pojům integrace a inkluze (obecně i v kontextu vzdělávání)
- Jaký je váš osobní názor na myšlenku „společného vzdělávání“?

Integrace a inkluze

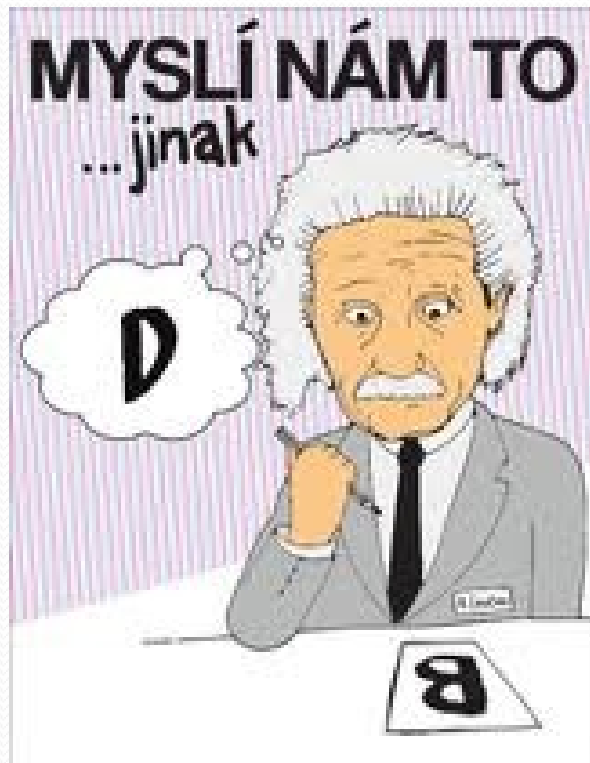
Integrace

- Děti s postižením se mohou vzdělávat společně s dětmi zdravými
- Musí však být schopni se do určité míry „přizpůsobit“ běžné škole
- Paralelně s integrací běží i segregované vzdělání (v. tzv. speciálních školách)
- Žák může „přecházet“ z jednoho typu vzdělávání do druhého

Inkluze

- Společné vzdělávání žáků zdravých a znevýhodněných je „normou“
- Školy jsou otevřené a připravené pracovat na principu individualizace
- Společné vzdělávání je vnímáno jako výhoda pro žáky, neboť to odráží realitu v běžné společnosti
- Vzdělávání se realizuje s využitím **podpůrných opatření**

Poruchy učení

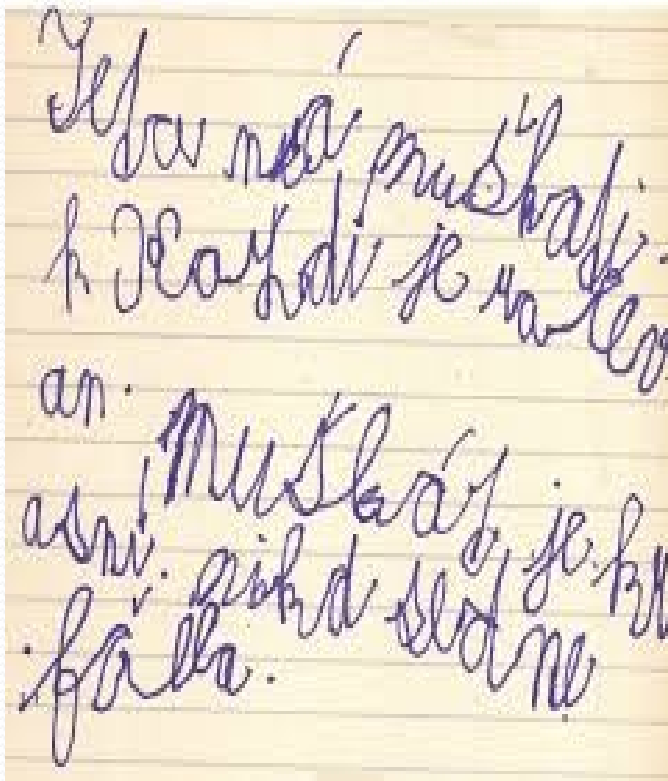
- Správný název: specifické vývojové poruchy učení
- Nejčastější jsou
 - Dyslexie
 - Dysortografie
 - Dysgrafie
- Procento v populaci-
oficiální a neoficiální,
rozmezí 2-20%
- Co o nich víme?

Základní informace

- Obvykle se popisují jako „neschopnost“ zvládnout čtení, psaní, počítání běžnými metodami na úrovni, která je očekávatelná vzhledem k intelektu, motivaci, podnětnosti prostředí. Projevují se specifickými obtížemi v dané oblasti
- Příčina vzniku je nejasná, pravděpodobně se jedná o kombinaci faktorů (dědičnost, pre a perinatální komplikace, specifické změny ve fungování nervového systému)
- Nejde jen o prostou neschopnost naučit se číst, psát a počítat (intelekt, zanedbanost, lenost)

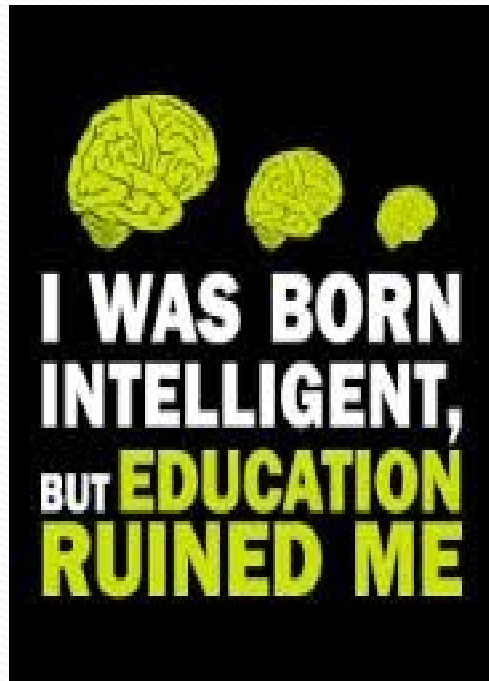
- Podkladem poruch učení bývá zejména oslabení percepce (zrakové, sluchové), motoriky, problematická lateralita apod.
- Proto se děti s rizikem rozvoje SPU dají teoreticky identifikovat již v předškolním věku
- Poruchy učení se často kombinují s jinými obtížemi (poruchy pozornosti, řeči) a projevují se i mimo samotné čtení, psaní a počítání (sebeorganizace, práceschopnost, časoprostorová orientace...)
- Největším rizikem je (mimo ta výuková) stálepřítomný pocit selhávání, pokles motivace a nízké sebehodnocení

Jak je?

- Pojďme si napsat diktát jako dysortografik
- zaměňujeme tvarově podobná písmena
M – N A – O R – Z
- před každým i-y poctivě odůvodňujeme, co a proč ve slově napíšeme
- A ještě pár vět jako dysgrafik

Co s tím ve škole

- Co potřebuje žák s poruchami učení ve škole? V oblasti výukové
 - V oblasti vztahové
 - Jak to udělat, aby nepřestal mít chuť pracovat?
- Jaká je v tom role školního psychologa?

Poruchy chování

- Typický příklad poruchy, na které se odborníci neshodnou 😊
- Rozlišujeme dva základní typy: poruchy pozornosti ADD/ADHD a samotné poruchy chování
- Procento dětí v populaci stoupá...
- Dráždivé děti, které dráždí své učitele (a často i své rodiče)

Základní informace o ADD/ADHD

- Příčiny obdobné jako u poruch učení
- Obtíže se projeví již v raném věku (dráždivost, poruchy biorytmu, obtíže s příjmem potravy)
- Děti jsou výrazně citlivé (nízký práh vzrušivosti, silné impulzivní reakce)
- **Narušená pozornost** v mnoha kvalitách
- Přebíhání, neschopnost vydržet u jedné aktivity
- Dezorganizovaná, **neregulovaná nadměrná aktivita**
- **Impulzivita** v projevech
- Problémy v sociálním kontaktu (odbržděnost, problémy s respektem k ostatním)

- Časté jsou i problémy v kontaktu s vrstevníky (konflikty v důsledku impulzivity a nízké seberegulace)
- Častá je kombinace s poruchami učení
- Děti s poruchou pozornosti „nemohou odpočívat“, mozková aktivita je dezorganizovaná
- S poruchou pozornosti se pojí mnoho dalších obtíží, které dětem znepříjemňují život ve všech prostředích (např. problémy s jakýmikoliv změnami, strachy, specifické fobie mnohé další)
- Dítě s poruchou pozornosti lze odlišit od dítěte nevychovaného hlavně podle problémů v oblasti práceschopnosti!!!

Jak je?

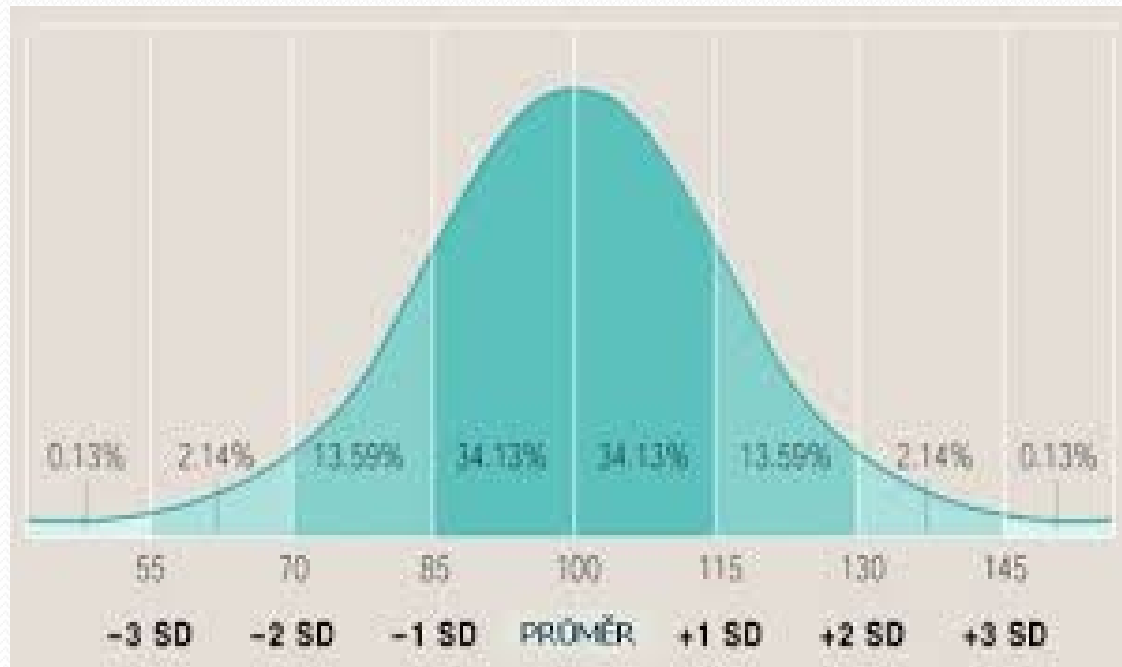
- Opravíme si napsaný diktát-předejte si ho se sousedem/sousedkou
- Pusťte si do sluchátek nebo potichu hudbu nebo film
- Opravte diktát-chyby v záměnách dejte do kroužku, chyby v i-y opravte klasicky, ty ostatní podtrhněte
- V průběhu opravy na papír запиšte alespoň 5 postřehů o lidech kolem
- Co s tím ve škole???

Lehké mentální postižení

- Výskyt v populaci kolem 3%, IQ 50-69
- V současné době se stále více těchto dětí vzdělává v běžných ZŠ, kde mají upravené výstupy v jednotlivých vzdělávacích oblastech
- Nejedná se jen o postižení v oblasti intelektu

Jak je to s nadáním v populaci

Základní informace o LMP

- „Vývojová duševní porucha se sníženou inteligencí demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální a postnatální etiologií“ (Valenta a Müller, 2003)
- Jde tedy o postižení ve všech složkách osobnosti
- Jde o trvalý stav, který je vrozený nebo získaný (do 2 let života)

Děti s LMP ve škole

- Problémy při zvládání školních nároků (rozsah i tempo)
- Základní cíle: rozvoj schopností a kompenzace nedostatků
- Obtíže se objevují v oblasti vnímání, myšlení, paměti, pozornosti
- Vzdělávací proces a adaptaci komplikují také obtíže v oblasti sociální a emoční (nezralost, neadekvátní reakce, nízká sebekontrola, snadná ovlivnitelnost)
- LMP se často pojí s jinými obtížemi (poruchy učení, PAS, poruchy chování...)
- Vzdělávání dětí s LMP je možno nastavit hodně individuálně

Poruchy autistického spektra

- V běžných školách nejčastěji děti s Aspergerovým syndromem-takzvaně vysoce funkční autisté
- Zdá se, že počet diagnostikovaných dětí v populaci již několik let plynule roste...čím to je?
- Autismus je nazýván „sociální dyslexií“

Základní informace o PAS

- Pervazivní poruchy=prostupují, ovlivňují celou osobnost
- Příznaky jsou rozloženy do tří skupin:
 - 1. Kvalitativní narušení sociální interakce**
(nepřiměřené hodnocení společenských a emočních situací, dítě neodpovídá na emoce, nerozumí soc. kontextu, má problém s vnímáním a porozuměním sociálním signálům, chybí reciprocita)
 - 2. Kvantitativní narušení soc. komunikace**
(nedostatečné sociální užití řeči, i když slovní zásoba může být dobrá).

Porucha imaginace v myšlení i hře, narušená reciprocita v konverzaci, chybí tvořivost a fantazie v myšlení, bez emočních reakcí na blízkost druhých, ochuzená gesta, mimika...)

3. Omezené, opakující se stereotypní způsoby chování, zájmy a aktivity (rigidita a rutinní chování, rituály, stereotypní zájmy, pohybové stereotypy, odpor ke změnám)

Další projevy: strachy, fobie, poruchy spánku, poruchy příjmu potravy, vztek a agrese v nepohodě, při narušení rituálů, při změnách...

Aspergerův syndrom (vysoce funkční autismus)

- U dětí s AS není zásadně narušen vývoj řeči, slovní zásoba může být velmi dobrá
- Intelekt těchto dětí je průměrný (často i nadprůměrný v některých složkách)
- Nebývá narušen kognitivní vývoj (a tím ani obecná „schopnost učit se“)
- Převažují spíše obtíže v oblasti sociální (neporozumění obvyklým pravidlům, problémy v orientaci v běžných soc. situacích...) a komunikační (omezená schopnost „číst“ neverbální signály a adekvátně reagovat)

Některé zvláštnosti dětí s AS

- Obtíže s porozuměním-osvojením sociálních pravidel
- „sebestřednost“ ve smyslu změněné potřeby začlenění do skupiny (nízká míra konformity, uspokojování vlastních potřeb)
- Obtížné hledání přátel mezi vrstevníky
- Atypický vývoj řeči (mechanická, „okopírovaná“ řeč), projev často není v souladu s kontextem
- Děti většinou zpracovávají lépe vizuální (stálé) informace než slova

Žáci se sociálním znevýhodněním

- Problematická „diagnostika“ – riziko neetického přístupu (jak identifikovat rodiny s nízkou sociokulturní úrovní a nevystavit se riziku etickému i osobnímu)
- Možností je spolupráce s OSPOD (případové konference, konzultace)
- Dobře funguje spolupráce s neziskovými organizacemi
- Role školy v životě těchto dětí může být klíčová (jiný model, nácvik společensky žádoucích způsobů chování, vstřebání kulturního kontextu, přirozený systém pravidel...)

Mimořádně nadaný žák

- Zpět ke Gaussově křivce-nadaných dětí je méně než se říká, mnohé z nich jsou „jen“ vycvičené (což se časem pozná)
- Mimořádné nadání může být pro praktický život stejným problémem, jako nadání nízké...

Žáci mimořádně nadaní

- Nadání různého typu (sportovní, umělecké, kognitivní)
- Vývoj těchto dětí bývá často dysharmonický, nevyvážený. Může se objevit nezralost nebo deficit v oblasti sociální a emoční
- MN je často zkombinováno s jinými obtížemi (nebo je pod nimi skryto), mluvíme pak o „dvojí výjimečnosti“
- Dítě s MN: zvědavost, paměť, pozornost, představivost, schopnost učit se rychle nové věci, pohled od povrchu věci k její podstatě
- Co potřebují ve škole?

Tělesné, zrakové, sluchové postižení

- Jedná se většinou o vrozené vady
- Kvalitní systém rané diagnostiky a péče (v posledních letech destruovaný)
- Většina těchto dětí se vzdělává ve speciálních školách, často internátních
- U některých dětí je toto postižení kombinováno s jiným (zejména s MR a poruchami chování)
- Pokud je dítě vzděláváno v běžné ZŠ, jde za ním intenzivní podpora odborníků ze speciálních pedagogických center

Žáci s NKS (narušená komunikační schopnost)

- Dyslalie (vadná výslovnost jedné nebo více hlásek)
- Vývojová dysfázie (specificky narušený vývoj řeči-
snížená schopnost nebo až neschopnost komunikovat)
- Mutismus (získaná, psychogenní nemluvnost)
- Balbuties (kóktavost)
- Tumultus sermonis (breptavost-narušení plynulosti
řeči)

- Jak s dětmi s NKS pracovat ve škole?

Žáci se zdravotním znevýhodněním-oslabením

- Často opomíjená kategorie dětí, jejichž obtíže nemusí být vůbec učitelům známy
- Zdravotní problémy dlouhodobého charakteru „napříč diagnózami“ – např. poruchy imunity, astma, diabetes, psychiatrické poruchy, epilepsie apod.
- Společným znakem je vliv na školní výkon a potřeba úpravy podmínek pro vzdělávání
- U mnoha dětí se zdravotním znevýhodněním se při hledání optimálního přístupu a podmínek pohybujeme na velmi citlivé etické hranici